

Monumente de arhitectură și tehnică populară hunedorene aflate în muzee din România

Fundația Obârșii
Tinerii Purtători de Tradiții - 2007

Colectivul de redacție:

Coordonator : Mircea Lac

Redactori : Cristina Dăneasă

Ana Maria Filip

Ligia Lac

Tomina Sălăjan

Alexandra Șerban

Fotografii: Mircea Lac

Notă: O parte a textului lucrării a fost preluat din ghidurile
Muzeelor „Astra”- Sibiu și Muzeului Țăranului Român.

Mulțumiri pentru sprijin d-lui prof. univ. dr. Corneliu Bucur, D-nei
Dr. Georgeta Roșu și d-lui dr. Rusalin Ișfănoni.

Această publicație apare în colaborare cu Centrul Județean de
Promovare și Conservare a Culturii Tradiționale Hunedoara și
cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Hunedoara.

© Charisma Advertising 2007

Tiparul executat la SC. GRAPHO TIPEX SRL

Cuvânt înainte

Pentru istoria noastră, satul românesc tradițional a fost microcosmosul material și spiritual care a constituit fundamentul esențial al neamului.

Pentru noi, cei de azi, el rămâne un document viu și autentic în tot ceea ce voim să facem. Cultura spirituală populară exprimă, ca și cea materială, o natură umană, un mod de a fi, un stil propriu de viață, care ne deschid căile spre actul de creație universală.

Dacă creațiile culturii populare, de la viziunea mitologică la muzică, literatură, filozofie și artă, au putut alimenta opera unor oameni de dimensiunea unui Eminescu, Creangă, Enescu, Brâncuși sau Blaga, care reprezintă fiecare pe locul său culmi ale culturii românești până la limita universalului, e de la sine înțeles că aceste creații trebuie să stea cu atât mai mult la temelia noii așezări a satului.

Improvizația și uniformizarea sunt pericolele acestui moment de răscruce a istoriei și culturii noastre tradiționale, care pot afecta pînă în straturile superioare ale culturii naționale.

Acum când Guvernul și Comunitatea Europeană alocă sume importante pentru dezvoltarea așezămintelor culturale sătești, prin apariția lucrării „**Monumente de arhitectură și tehnică populară hunedorene aflate în muzee din România**” dorim să aducem în atenția comunităților rurale valori culturale preluate din satele lor, care se bucură de o deosebită faimă în muzeele principale ale țării.

De asemenea am dori ca apariția acestei lucrări să sensibilizeze aceste comunități asupra unor valori ale arhitecturii populare, încă existente în arealul satului hunedorean și să valorifice în cadrul manifestărilor culturale și a turismului rural, alături de meșteșuguri, datini, obiceiuri și acest adevărat tezaur artistic și tehnic pe care îl dețin și prin care pot intra în cultura universală asemeni lui Brâncuși prin „POARTA” sa.

Ec. Mariana Deac
Directorul Centrului de Promovare și Conservare
a Culturii Tradiționale Hunedoara

HUNEDOARA VATRĂ STRĂVECHE

A CIVILIZAȚIEI DACICE, ROMANE ȘI ROMÂNEȘTI

(Valori reprezentative în Muzeul „Astra” din Dumbrava Sibiului)

În controversata problemă (și dispută științifică), a continuității de viață multimilenară a populației băștinașe, în spațiul nord dunărean, argumentul etnografic a fost, din păcate, prea puțin adus în discuție, și aceasta datorită întârzierii nejustificate a demarării, și la noi, a cercetărilor moderne, interdisciplinare, privind istoria civilizației în contextul civilizației europene și deci, a neglijării investigării într-o perspectivă diacronic-europeană - a mărturiilor civilizației muncii, prin valorile sistemului instrumental, cel mai fidel și constant indice de caracterizare etnografică a popoarelor lumii (așa cum afirma, acum 85 de ani, Simion Mehedinți).

Proiectul organizării, la Sibiu, pe 100 ha, a celui dintâi muzeu specializat tematic din România *Muzeul Tehnicii Populare* (titulatură schimbată, în anul 1990, în cea de *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „Astra”*), ne-a oferit șansa nesperată de a culege, sistematic, din tot spectrul civilizației muncii (pe structuri sistemice specializate: îndeletniciri, ocupații generale și specializate, meșteșuguri lucrative și artistice, sisteme de depozitare și transport, industrii populare: alimentare, textile, miniere, siderurgice și metalurgice și forestiere), cele mai reprezentative construcții, unelte și instalații, mijloace de depozitare și de transport, a căror încadrare tipologică și cronologică, riguroasă, ne permite analogii și trimiteri spre cele mai varii ecosisteme aparținând tuturor epocilor istorice, din antichitatea geto-dacică și daco-romană, până astăzi.

Încercând o încadrare geo-etno-istorică, pe zone, a proeminenței acestor valori de patrimoniu, am ajuns la conturarea celor mai valoroase vetre de civilizație veche românească, alături de Mărginimea Sibiului, Țara Moșilor, Maramureș, Gorj sau Bucovina, *Hunedoara* deținând un loc de frunte.

Înșirând toate monumentele de arhitectură și tehnică populară transferate din numeroase localități hunedorene, putem reconstitui tabloul fascinant, prin arhetipuri de o surprinzătoare vechime și valoare documentar-istorică, al întregii evoluții bimilenare a civilizației populare românești.

„*Cotroana*” (un bordei conic construit din lespezi de piatră suprapuse, fără nici un liant) și *gomilele* (piramide din piatră, în forme liniare sau cruciforme) ne coboară în civilizația pastorală, preistorică, din zona locuită, „din străbuni”, de momârlani, sugerând chiar supraviețuirea unor străvechi ritualuri precreștine, cum erau altarele de jertfă din platourile alpine, edificate în formă de piramide litice, șocante prin mesajul lor ancestral.

Staulul conic poligonal (decagonal) din *Ludești*, imitând perfect planimetria circulară, a construcțiilor antice din civilizațiile geto-dacă (vezi sanctuarele de la Sarmisegetuza Regia) sau daco-romană (vezi templul Vestrei din Forum-ul roman), dar și tradiția constructivă a epocilor antice, aceea a obținerii unui maximum planimetric sau volumetric, prin edificarea

construcțiilor pe un plan circular, este o relicvă etnografică de o valoare excepțională pentru istoria civilizației populare românești.

Cele trei *cruci de morminte* de lângă staul (lat. *Stabulum*, i.), ne aduc în imagine sistemul arhaic al înmormântării păstorilor și țăranilor munteni, în înaltul muntelui, la stână, lângă staul sau în grădina din spatele casei, sistem arhaic păstrat până astăzi în satele risipite din munte.

Practicile agricole și utilizarea paielor (călcate) la învelirea caselor și șurilor de grajduri, a cotețelor de porci, le regăsim în arhitectura gospodăriilor mixte, de agricultori și meșteșugari aduse din *Livada* (oloiери), *Ohaba* (olari), *Dobroț* (dogari) și *Râșculița* (spătari) și constituie un argument suprem pentru creșterea aici a românilor și practicarea agriculturii și creșterii animalelor ca fundament al economiei lor stabile.

Cămara din Cerbia, o adevărată bijuterie de arhitectură populară, suspendată pe o serie de piloni, evazați la bază (pentru a preveni urcarea rozătoarelor), evidențiază grija țăranilor noștri de a-și asigura o rezervă cerealieră, bine grijită, datorită nesiguranței recoltelor viitoare, dar și un talent constructiv și decorativ, cu adevărat eminent.

Cele trei gospodării cu *atelier meșteșugărești* (pe olărit, dogărit și spătărit), etalează un instrumentar tehnic extrem de arhaic, ilustrativ pentru procedee tehnice la fel de arhaice (baterea lutului cu fierul de plug, pe laviță, folosirea roții de olar din lemn, pivotând pe o măsea de cal, etc.).

O uimitoare *gospodărie de miner marmurar, din Alunu*, ne arată modul în care țăranii mineri din Pădureni Hunedoarei au introdus, în construcția propriei case, lespezile de marmură, cel mai apropiat și „ieftin” material de construcție pentru comunitatea satului, fapt extrem de contrastant față de casele din chirpic sau din nuiele lipite cu lut, din câmpie.

Uleințele, de o tipologie impresionantă prin varietatea deopotrivă a *pivelor de zdrobit* semințele oleaginoase, dar și *teascurile de stors uleiul* din turtă, înșiră sisteme tehnice ce amintesc, cu fidelitate, de cele din neolitic (păiul de mână) și din antichitate (teascurile cu berbeci) și evul mediu.

Astfel, *piuele acționate cu piciorul*, pe sistemul pârghiei (*Livada și Nădăjția*), cele circulare (jgheaburi din lemn), în care sunt învârtite, de către cai prin intermediul unor pârghii orizontale, roți mari de piatră, dispuse vertical (amintind de „trapezium”- ul roman), ca în cazul *uleiniței din Grid, teascurile cu șurub orizontal*, dublu filetat, acționate prin intermediul unor roți mari din lemn, situate în plan vertical, cu mâna sau călcate cu piciorul (*uleințele din Băiești și Păucinești*), în sfârșit, *uleinița cu săgeți* acționată de un ax cu came învârtit de o roată hidraulică, aceeași forță naturală, supremă acționând și teascul de o construcție metalică, industrială *cazul uleiniței din Ohaba*, impresionează prin ingeniozitatea tehnică și diversitatea tipologică.

Cel mai complet serial tipologic ni-l oferă, însă, morile, a căror prezență neconținută pe distanța a două milenii și a căror completitudine tipologică ne conving de importanța civilizației agrariene și de disponibilități tehnice excepționale pentru progresul tehnic, la locuitorii din zona carpato-ponto-dunăreană.

Moara din Râu de Mori („Rivu de Molae”) cu două ciuturi, având un sistem suplimentar, original, de accelerare a vitezei de rotație a pietrelor, constând din angrenajul roților dințate, atestat încă din antichitate, oferă un argument incontestabil al răspândirii, la începutul difuzării acestui sistem antic (originar din Asia Mică, sec. II î. Hr.), și într-o enclavă nord carpatică, în fostul voievodat al lui Litovoi, ce ocupa ambii versanți ai Carpaților Meridionali.

Moara din Dăbâca (datată 1848), având roata de apă verticală, „cu aripi” și aducțiune inferioară, atestă prima fază a morilor romane sau „vitruviene” (descrise de Vitruviu, în celebra sa „De archyectura”, datând din 27 î. Hr.) ce utilizau doar energia cinetică (de curgere) a cursurilor de apă.

Moara de Almaș-Săliște (cu cotețul de porci, alăturat) aparține, ca tip, morilor cele mai simple (din bârne rotunde de stejar, acoperite cu paie), de tip roman (cu aducțiune superioară), având roata cu cupe care valorifică și energia potențială a cursului de apă.

Vârful de tehnică, în evoluția morilor de apă țărănești, îl întâlnim la **Moara din Roșcani** (aparținând, la origine, unei familii săsești, transferată, apoi, familiei Munteanu din Roșcani) care prezintă evoluția procesuală a morilor de apă, prin introducerea „treierului” și a sitelor pentru cernerea făinii. În exteriorul morii, acționată printr-o curea de transmisie, este atașată o piuă de ulei cu săgeți, alături de care era, odinioară, și un cuțit circular.

Cele 21 de monumente și instalații, transferate din diferite zone ale județului Hunedoara, conferă Muzeului din Dumbrava Sibiului conținutul și caracterul reprezentativ al unui muzeu național ce reunește valorile mai multor „țări românești” (și vetre străvechi ale civilizației populare tradiționale din România), într-un „muzeu al Țării”.

Aducem și pe această cale caldele noastre mulțumiri foștilor proprietari precum și tuturor celor care au înțeles importanța conservării acestor adevărate tezaure ale creativității tehnice și arhitecturale, în cel mai reprezentativ și valoros muzeu etnografic în aer liber din România.

În cele din urmă, exprimăm profunda noastră grațitudine dlui Mircea Lac, un strălucit și merituos colaborator, de zeci de ani, al Muzeului „Astra”, din inițiativa și prin meritele căruia a fost posibilă apariția acestei lucrări.

Prof.univ.dr.Corneliu Bucur,
Director general al Muzeului „Astra”

GOSPODĂRIE PASTORALĂ CU COLNĂ

Gospodăria pastorală cu colnă a fost transferată în Muzeul Civilizației Populare „Astra”, din Sibiu, în anul 1980. Provine din *Câmpul lui Neag* și se încadrează în tipologia construcțiilor pastorale, folosite temporar în zona fânațelor din Valea Jiului. Aici este cunoscută sub denumirea de “conac”.

Acest adevărat ansamblu arhitectonic, de formă poligonală, are o mare importanță documentar etnografică deoarece reflectă modul de organizare a vieții pastorale din zonă, axată pe iernarea animalelor la fânațe, ceea ce a dus la continuarea unui tip distinct de gospodărie care integrează organic, în planul său, adăpostul oilor. Ea reprezintă arhetipul locuinței pastorale, din așezările risipite ale zonei superioare a Văii Jiului cu curte închisă și întărită, care relevă înaltele virtuți constructive ale meșterului țăran. “Conacul” se compune din *căsoană* o construcție dreptunghiulară, cu pereții din bârne masive de brad, cioplite în două fețe, așezate pe temelie de piatră. Acoperișul în patru ape, învelit în *prăștilă* de brad, are pantele foarte înclinate ale *șarpantei* pentru ca zăpada și apa pluvială să se scurgă cu ușurință.

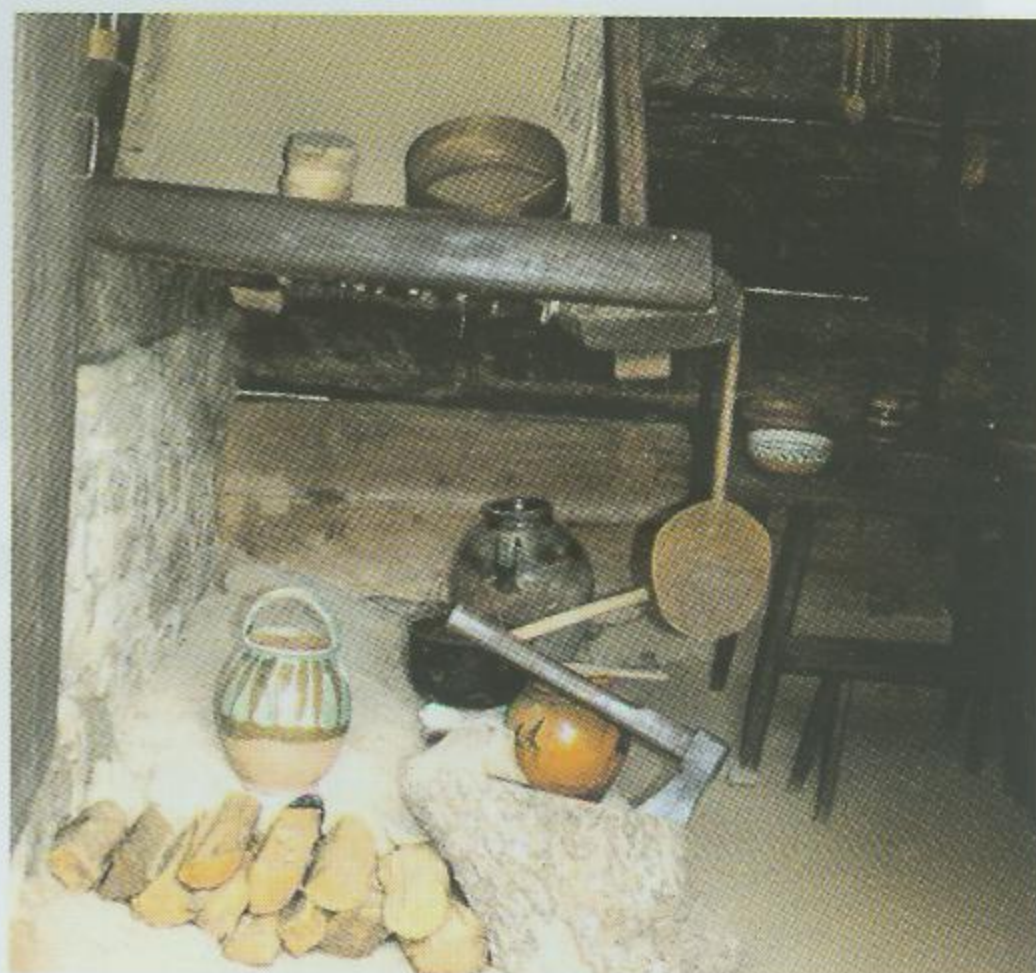
Planimetric, *căsoana* are două încăperi, una constituind locuința pentru familia ciobanului, iar cealaltă cu funcție de *cămară* pentru păstrarea uneltelor, hainelor etc. Fiecare din încăperi are intrare separată dinspre interiorul ansamblului arhitectural. Interiorul *căsoanei* este mobilat cu un pat de scânduri cu picioarele înfipite direct în pământ, masă joasă, lavițe prinse în pereți, vatra focului, cu *căloni* în colțul stâng al încăperii. *Colna* adăpostul oilor este o construcție unghiulară care închide ocolul, unind, pe cele două laturi *căsoana*. Pereții sunt construiți din bârne rotunde de brad. Spre interiorul ocolului, construcția este deschisă, acoperișul - în două ape, învelit în *prăștilă* de brad fiind sprijinit cu stâlpi.

Cămara cu groapa de cartofi, este specifică Văii Jiului. Clădirea protejează o groapă zidită cu piatră în care sunt păstrați cartofii. Tot aici se păstrează diferite alimente și vase cu murături. Încăperea, de formă

dreptunghiulară, este construită din bârne cioplite de brad, așezate pe temelie de piatră și cu prăștilă. Accesul se face tot din interiorul ocolului.

Camera de locuit și *camnița* pentru vatra de foc

Cămara și ustensilele pentru prepararea produselor lactate

Vedere generală

TEASCUL DE ULEI DE LA PĂUCINEȘTI

În pavilionul de prezentare a teascurilor, de la Muzeul „Astra,” sunt expuse și câteva instalații din județul Hunedoara. Teascul de ulei de la *Păucinești* este o instalație cu totul aparte prin natura construcției sale. Este caracterizat prin *dispunerea orizontală a șurubului mobil* și răsucirea acestuia pentru apropierea grinzii de presiune prin intermediul unei roți frontale de mare diametru, acționată inițial cu mâna și pe ultima porțiune a roții călcată cu picioarele.

Teascul de ulei de la Luncoiu, simplu și cu pene verticale

GOSPODĂRIA DE OLOIER CU PIUĂ DIN LIVADA

Caracteristică arhitecturii rurale din Țara Zarandului, de la sfârșitul sec. XIX, gospodăria de oloier din *Livada*, montată în muzeul „Astra” în anul 1981. Este un complex ocupațional ce ilustrează prin construcțiile, obiectele de inventar interior și instrumentarul specific producerii uleiului, particularitățile etnografice ale uneia dintre cele mai tipice localități rurale „specializate” în obținerea uleiului vegetal, după procedee și cu un repertoriu tehnologic tradițional.

Structurată în mod unitar, sub aspect arhitectonic, tehnic-constructiv și al materialelor de construcție, gospodăria este compusă din: casa de locuit, cămara, șopronul pentru teasc, șura poligonală, „colna” și cocina.

Realizate din bârne de gorun îmbinate în cheutoare simplă și protejate de acoperișuri în patru ape cu învelitoare din paie *călcate*, construcțiile îndeplinesc funcții complementare: de locuire, producere a uleiului, adăpostire și creșterea animalelor, depozitare a utilajelor agricole, mijloacelor de transport și a produselor.

În centrul gospodăriei este casa de locuit, de formă dreptunghiulară, împărțită în două camere. Construcția este realizată din *cununi* de grinzi de stejar clădite pe tălpi masive, peretele din dreapta casei având un *polmol* întărit cu o împletitură de nuiele. Fațada dinspre curte este prevăzută cu un *târnaț* deschis format din patru stâlpi, în partea de sus ornamentați prin crestare, la fel cu capetele grinzilor care susțin *cursurăul* (grinda longitudinală) pe care sunt fixați *conii* (căpriorii), uniți prin laturi transversale și având la bază *tălpigi* de sprijin pentru învelitoarea de paie. Cămări, sunt numite cele două construcții

anexe servind, prima, pentru depozitarea produselor agricole, a doua pentru adăpostirea și exploatarea instalațiilor de oloit. Pentru pisat avem piua cu ciocan acționat prin călcarea cu piciorul și piua cu săgeți acționate manual, prin intermediul unei roți și a axului cu came, iar pentru tescuit, teascul cu pene și berbeci (depozitat în șopronul alăturat) de tradiție multiseculară. El este dublat de *șaităul* (teascul) cu două șuruburi fixe și piulițe mobile, cu cozi. Tot aici aflăm și *cotlonul* (soba) de prăjit aluatul din făina obținută prin pisarea semințelor de dovleac.

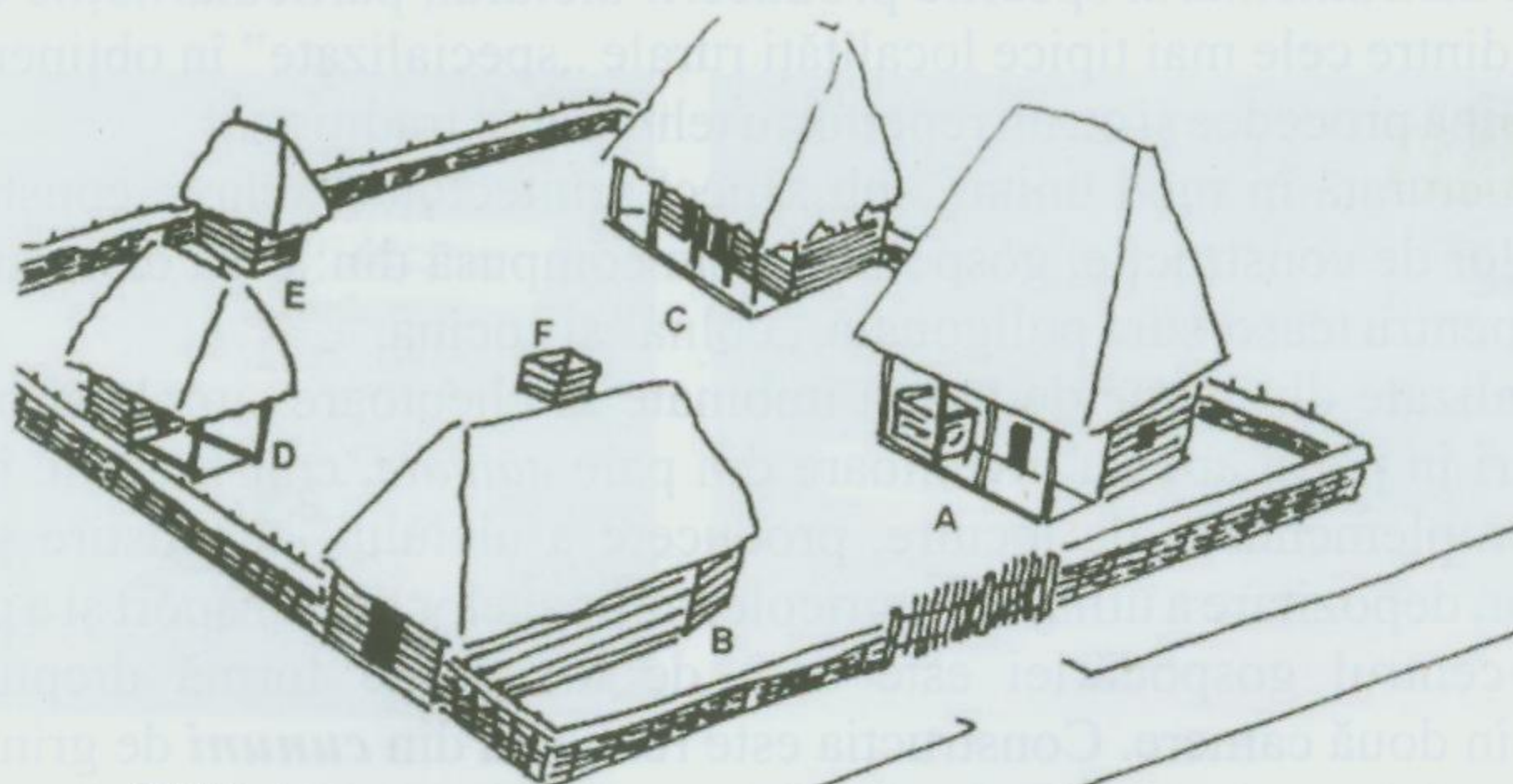

Teascul

Piua

Construcții anexe, specifice locului, sunt *colna cu grăjduț* pentru adăpostirea animalelor și fânului (cea mai arhaică variantă a construcțiilor cu aceste funcții) și șura poligonală cu șase laturi, compartimentată în două, pentru animale și fân și cocina pentru porci și păsări.

PLAN GOSPODARIE

- A - CASA
- B - ȘURA POLIGONALA
- C - CAMARI
- D - COLNA CU GRAJDIUȚ
- E - COTEȚ DE PORCI
- F - FANTANA

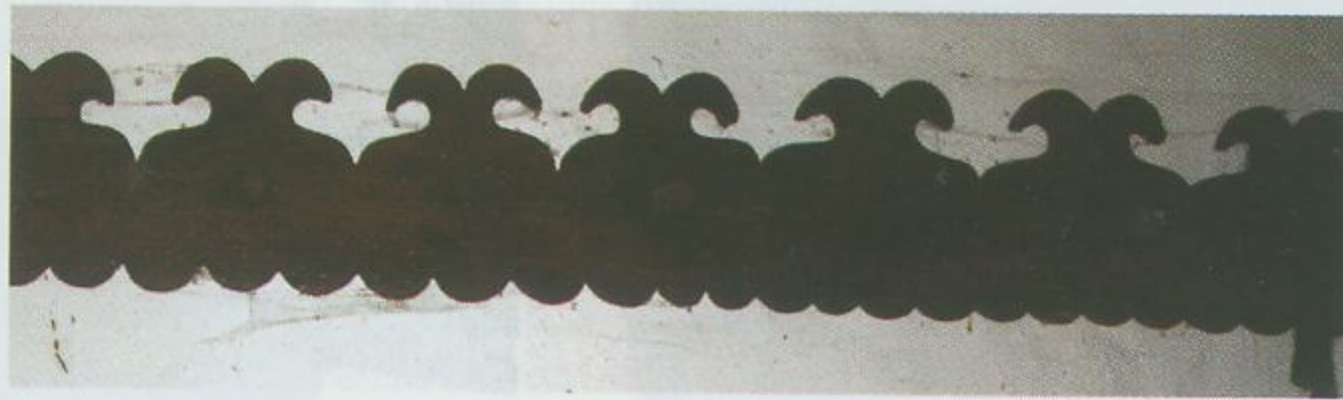
Planul general al gospodăriei

Soba cu cuptor podișor de vase și laviță

Patul, lavițe și masa

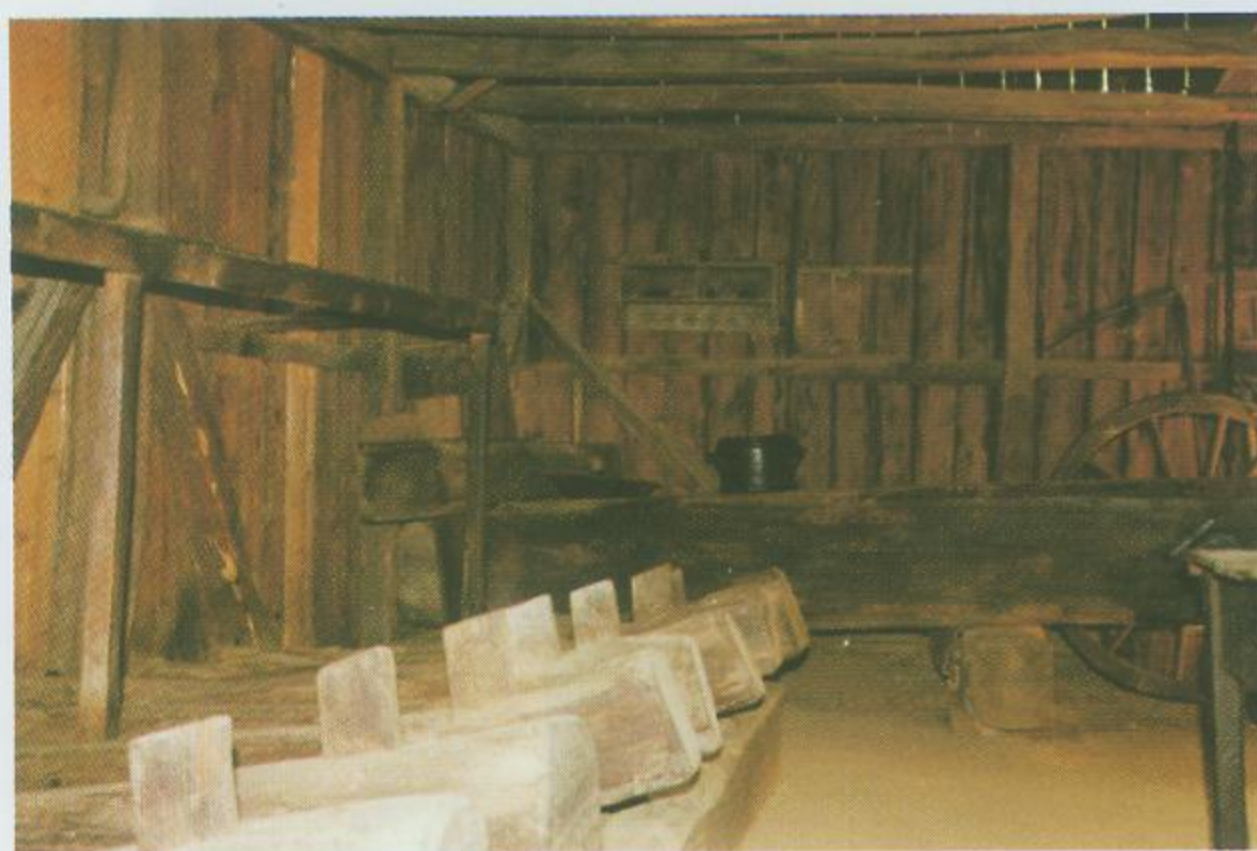
Cuier pe perete

ULEINIȚĂ CU PIUĂ ACȚIONATĂ CU PICIORUL

Este adusă la Muzeul sibian „Astra” din *Nădăștia*. Compusă din casă (camera de locuit a familiei, unde era efectuată și operația frământatului) și șopron în care sunt instalația de zdrobit semințele și de stors uleiul vegetal.

Piua este construită dintr-un butuc cu unsprezece cavități în care semințele se zdrobesc cu cele unsprezece ciocane acționate cu piciorul. Dacă piua are formă și funcționalitate arhaică, teascul, care funcționează prin tracțiunea realizată cu ajutorul unui șurub filetat la ambele capete, care apropie două pârgii masive, constituie o perfecționare a instalației de stors obișnuite cu șurub simplu, având ca rezultat micșorarea efortului și mărirea randamentului. În partea stângă a încăperii, în fața piuei, se află cuptorul de pâine și soba cu *tigaie* pentru prăjitul *aluatului*.

Piua acționată cu piciorul

Locuință

ULEINIȚĂ CU PIUĂ ACȚIONATĂ PRIN TRACȚIUNE ANIMALĂ

Originară din satul **Grid**, comuna Streisângiorgiu a fost adusă la Muzeul Astra în anul 1963. Uleinița cuprinde toate instalațiile necesare pentru obținerea uleiului din semințe.

Pisatul semințelor și decorticarea lor se efectuează într-un **vălău** (jgheab) circular din lemn, montat la aproximativ patruzeci de centimetri de la pământ. În centrul cercului se află un stâlp pe care, prin intermediul unui cep metalic se învârtesc **ruda** roții de piatră ce zdrobește semințele în **vălău**. Roata putea fi acționată cu mâna sau chiar de un cal. Storsul semințelor se face prin două tipuri de teascuri, ambele folosite în zona Orăștiei și Hațegului. Unul la care presiunea se exercită vertical prin apăsare cu ajutorul unui șurub metalic direct pe pistonul teascului și teascul care funcționează prin șurub dublu ce apropie două prăjini masive, dispuse orizontal. Amândouă teascurile sunt acționate manual. Teascul dispus orizontal este un unicat, ne mai fiind întâlnit nicăieri în literatura de specialitate.

El se compune din două grinzi de 3m lungime așezate cu un capăt într-un jug format din alte două grinzi scurte, suprapuse și prinse în buloane, care la rândul lor stau pe o fundație de piatră. Capetele opuse sunt ținute suspendate cu ajutorul unor lanțuri fixate într-o grindă care se sprijină pe doi stâlpi îngropați în pământ. Grinzile teascului, prin faptul că au un capăt cuprins în căpătâi, formează două pârgii masive care cu ajutorul șurubului cu filet orientat în două sensuri, pot fi apropiate. Răsucirea se realizează cu ajutorul unei roți, al cărui butuc este fixat la mijlocul șurubului.

Am insistat cu descrierea teascului, pentru ca el constituie nu numai o îmbinare utilă a mai multor principii de funcționare întâlnite la instalații de

tescut, ci și o aplicare a legilor mecanicii pentru obținerea unui randament maxim, realizat de către un țăran simplu, fără nici o pregătire în acest sens.

Prima inovație este așezarea orizontală a instalației, poziție datorată căreia piesele componente sunt suspendate, dispărând astfel factorul de greutate al grinzilor masive (să reziste unor eforturi considerabile).

A doua inovație este aplicarea șurubului dublu care permite apropierea grinzilor de două ori mai repede decât în cazul unui șurub simplu.

A treia ameliorare este roata, cu un diametru de 1,40 m, care permite celui care lucrează la teasc să stea într-o poziție comodă și să folosească la rotire greutatea corpului.

Creatorul teascului de la Grid a intuit, probabil dintr-o practică îndelungată, poziția potrivită de așezare a oalei de presare, la prima treime de punctul de rotire al brațelor, alegând astfel locul ideal. La o forță inițială de un kilogram un teasc cu șurub obișnuit dezvoltă 408 kg., teascul de la Grid realizează la aceeași forță 1224 kg. socotind că lucrătorul se apasă pe roata de acționare cu greutatea de 80 kg. puterea de presiune a teascului este de 9795 kg. La o oală de presare cu suprafață de 400 cm^3 puterea de apăsare reprezintă 21 de atmosfere.

Zdrobitor de semințe

Teasc orizontal suspendat

Roata care presează semințele

TEASC DE ULEI CU ROATĂ FRONTALĂ CĂLCATĂ CU PICIORUL

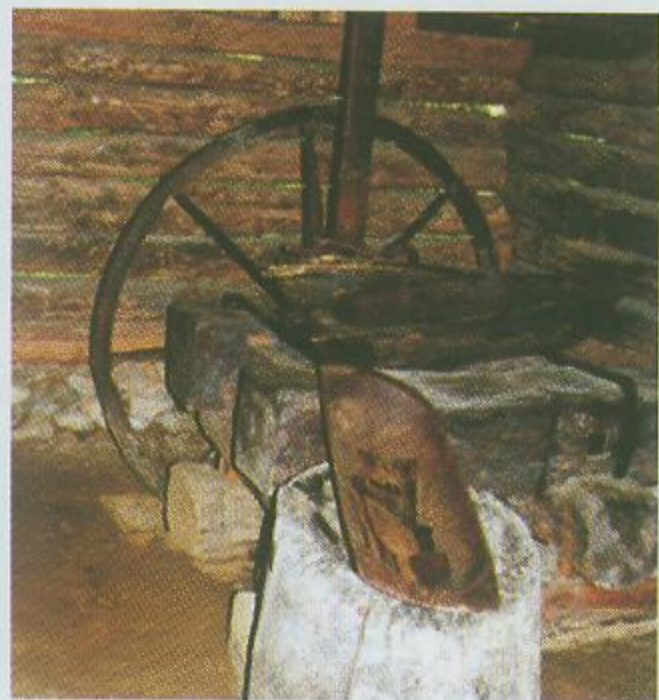

Teasca a fost achiziționată din satul *Băiești*, comuna Pui, a fost reconstruit la Muzeul Astra în anul 1972. Teasca de ulei este adăpostită într-o construcție din bârne cioplite, de arin, așezată pe un soclu de piatră de râu și are un acoperiș în două ape învelit cu țiglă.

Pe lângă teascurile de la Grid sau Nădăștia, cu șurub de fier vertical, sau cu roată centrală în Țara Hațegului, așa ca în Băiești, întâlnim și un alt tip de teasc la care puterea este exercitată de un șurub de fier central, așezat orizontal și acționat de o roată frontală. Șurubul și oala de tescuire sunt susținute de o ramă din bârne masive de stejar, prinse cu o dublă legătură de platbandă de fier și așezat pe un postament de grinzi masive.

La începutul procesului de tescuire roata frontală de dimensiuni mari este acționată manual, apoi, pe măsură ce se strânge șurubul central, când trebuie mai multă forță, este călcată cu piciorul și în final se prinde de spițele roții o rudă lungă, pe post de pârghie, pe care se urcă, pentru apăsare, patru - cinci persoane. Oala de tescuire din fontă este găurită pe circumferință, iar uleiul stors se scurge într-o troacă așezată dedesubt.

Lângă instalația de tescuire se află o sobă cu *lespede* sau *tigaie*, o placă de fontă pe care se prăjește aluatul rezultat din pisarea semințelor.

Teasc

Tigaie

ULEINIȚĂ CU PIUĂ CU SĂGEȚI ACȚIONATĂ HIDRAULIC

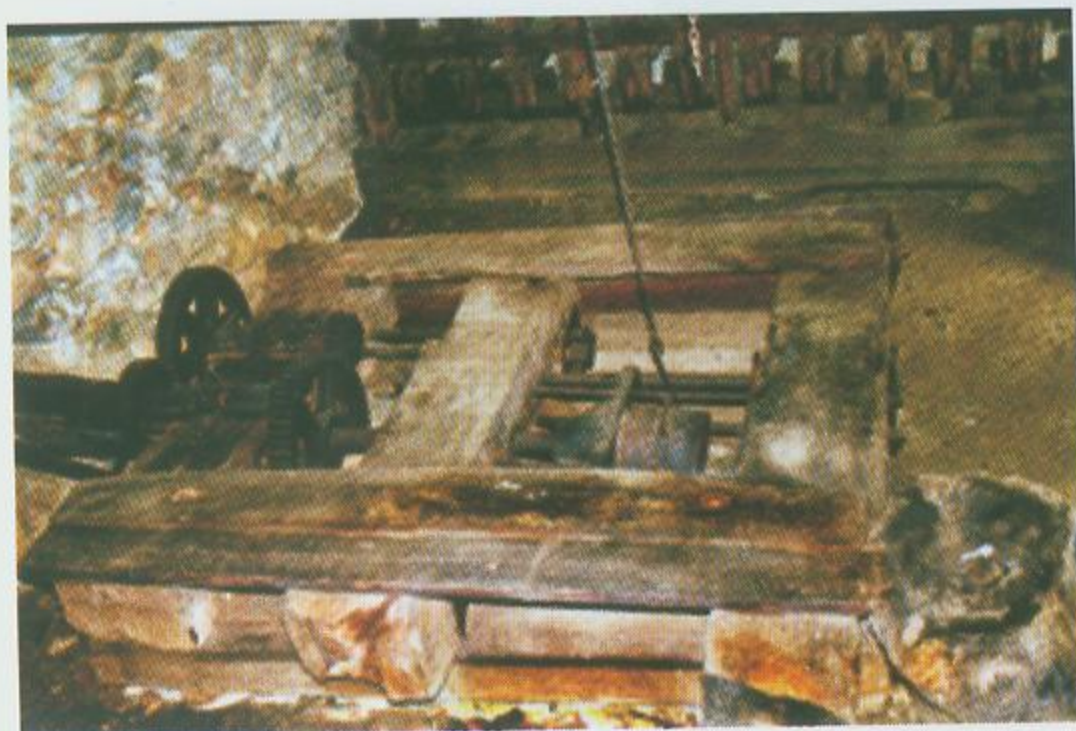
Instalația hidraulică, achiziționată din satul *Ohaba*, datează din anul 1933 și a fost strămutată la muzeul Astra în anul 1968.

Uleinița, care adăpostește instalația, este de formă dreptunghiulară, are pereții din zidărie de piatră de râu și un acoperiș în două acoperit cu scândură.

Uleinița se compune din piua cu săgeți pentru decorticarea și zdrobirea semințelor, teascul cu șurub central, dispus în plan orizontal și soba de piatră cu *tigaie*.

Piua, acționată de un ax cu came, pus în mișcare de o roată hidraulică cu admisie superioară, constă dintr-un butuc cu doisprezece *oale* (cavități) în care bat cele doisprezece perechi de săgeți.

Teascul este o instalație prin care i s-au îmbunătățit performanțele pe linia tendințelor de la trecerea de la acționarea manuală la cea hidraulică. Inovația constă în adaptarea teascului la sistemul hidraulic tradițional, printr-un angrenaj de roți dințate. Prin această inovație s-a realizat o tendință comună în tehnica populară spre mecanizare, în scopul unei economii de efort importante.

Teasc acționat hidraulic

Piua cu săgeți

MOARĂ CU DOUĂ CĂMARĂ DE ALIMENTE

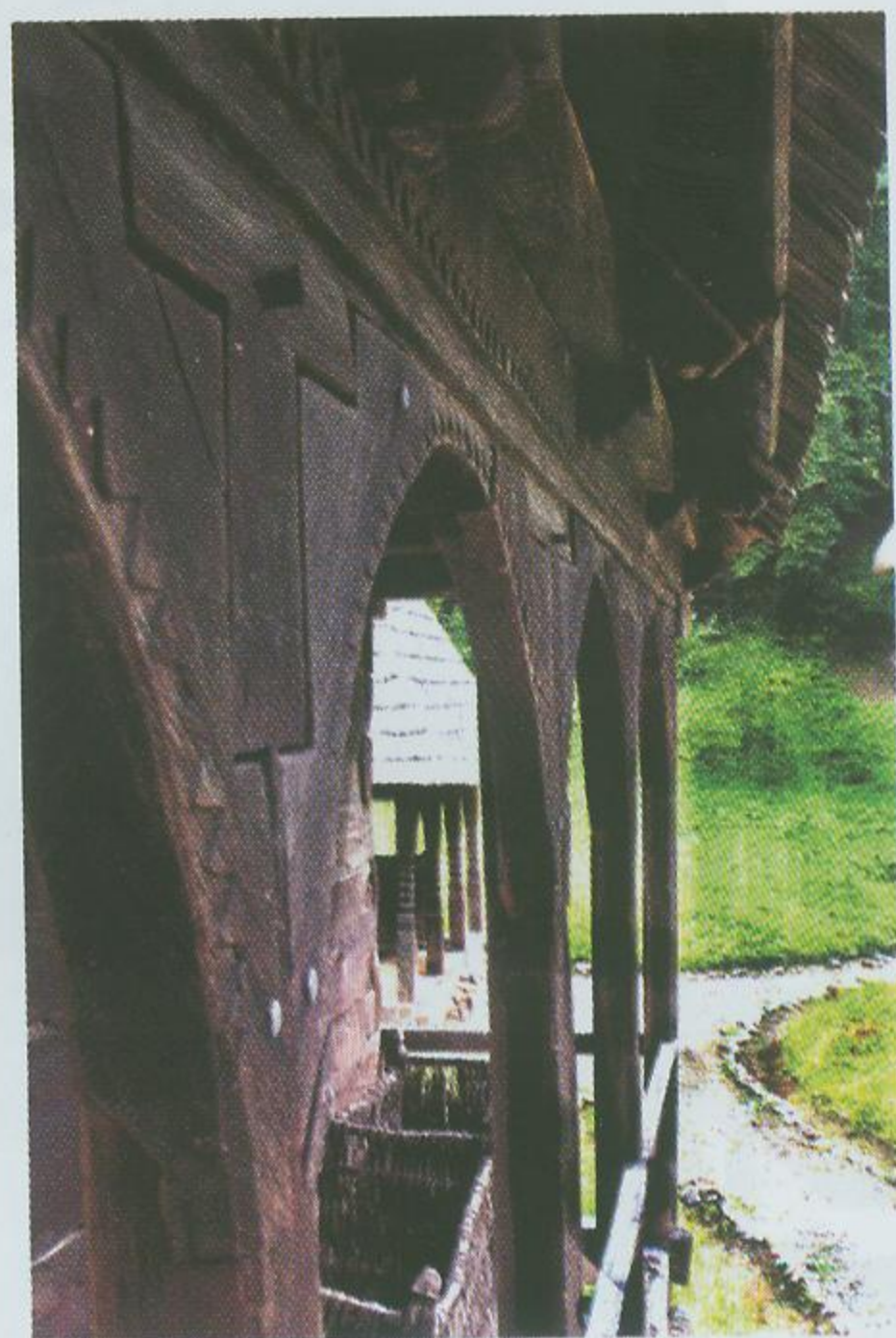
Cămara din *Cerbia* a fost adusă și reconstruită în Muzeul Astra în anul 1967. Ea a fost inițial dusă la Cerbia de la Vîsca, informație încrustată pe fronton: „Acest edificiu s-a adus din Vîsca în anul 1886 de Petru Ștef, preot, fiul lui Ștef Nicolae din Vîsca”.

Construcția este realizată din bârne de stejar cioplite pe patru fețe și încheiate la capete în „coadă de rândunică”. Toată construcția este suspendată pe patru piloți conici, fixați într-o ramă din bârne pătrate care se sprijină pe patru pietre mari. Acoperișul este în patru ape, cu învelitoare din șită.

Fațada este prevăzută cu un pridvor în consolă la fel cu latura stângă, unde se află, pe colț, ușa de intrare. Cele două laturi în consolă sunt mărginite de arcade al căror ingenios sistem de îmbinare îi conferă o valoare artistică deosebită.

Detalii arcade pridvor

Detalii râșniță

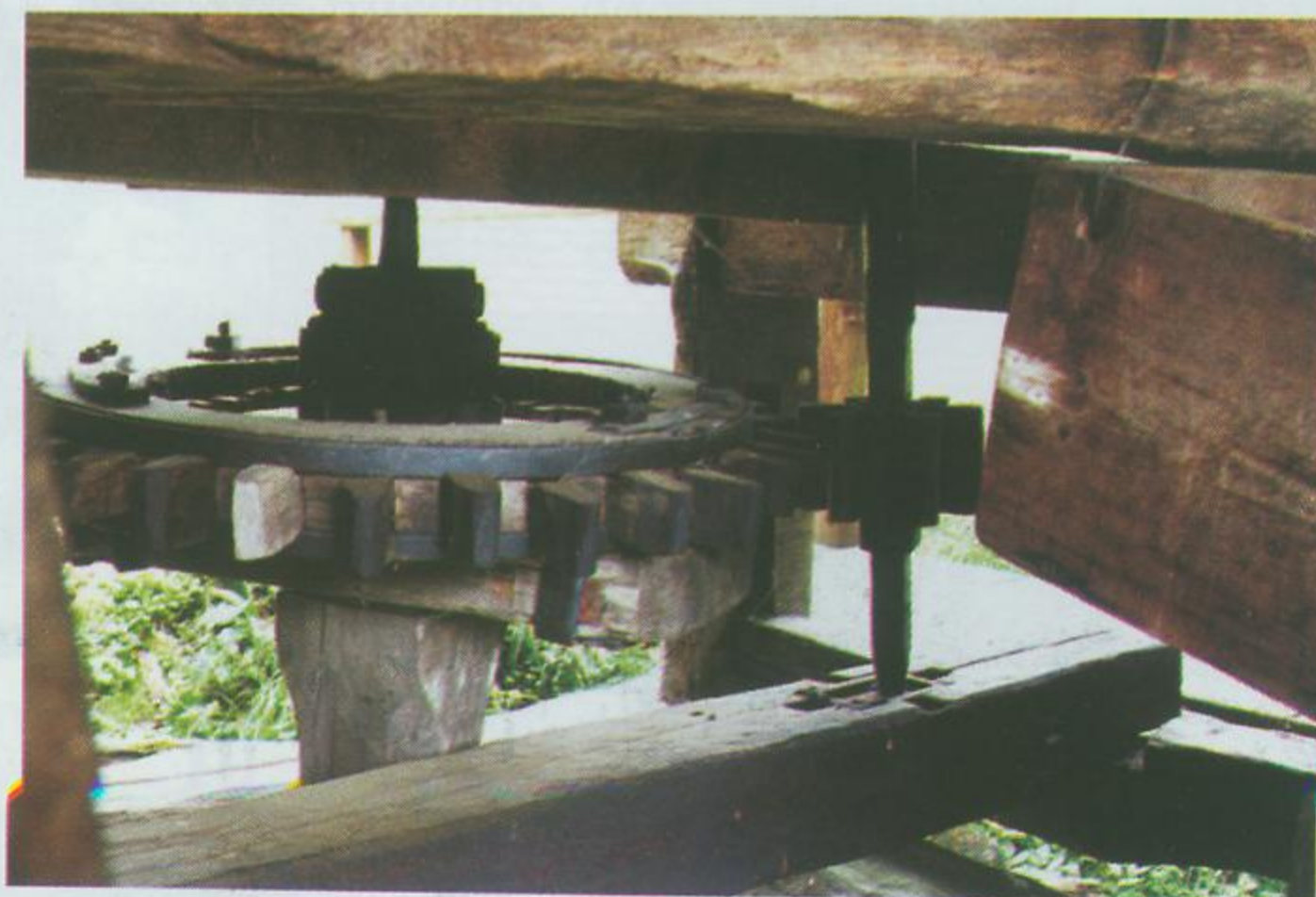

MOARĂ CU DOUĂ CIUTURI ȘI ANGRENAJ DE TRANSMISIE

Instalația morii hidraulice cu două ciuturi provine din satul *Râu de Mori* și a fost montată la Muzeul Astra în anul 1982. Moara a fost construită în anul 1920 și a avut mai multe inovații față de tipul tradițional existent în zona Hațegului, care este dotat cu o singură roată, cu un diametru mediu de 80 cm. și cu transmisia directă, prin axul roții hidraulice.

La instalația de la Râu de Mori impresionează diametrul mare al roții de 1,60 m. nemaiîntâlnit în alte zone. Puterea acestor roți fac posibilă funcționarea morii cu pietre foarte mari, funcționare justificată de debitul mare și constant al Râului Mare și existența lagărului de cremene (dispozitivul litic) care înlesnește mult învârtirea roților.

Detaliu sistem de transmisie

Sistemul de transmisie prezintă de asemenea o inovație importantă față de cel clasic, al tipului de moară cu roată hidraulică orizontală, prin introducerea angrenajului format din roată dințată, instalate pe axul roții și *crâng*, în scopul multiplicării vitezei de rotație cu un raport de accelerare 1:8.

Altă inovație constă în faptul că, datorită accelerării vitezei, roata și piatra alergătoare sunt dispuse în planuri paralele, roata de transmisie, din față, este fixată și ea paralel cu cele două *măsele* care angrenează pinionul central vertical al pietrelor ce sunt susținute de două grinzișoare susținute de podul morii. Și în sfârșit, o ultimă inovație este ridicătorul pietrelor alergătoare, care este aici realizat modern cu ajutorul unor șuruburi cu manivelă care ridică sau lasă în jos cele două grinzișoare care susțin axul roții.

Prin aceste modificări ingenioase, aduse morii tradiționale cu ciutură, s-a răspândit aici în Țara Hațegului (singura enclavă transilvană care a adoptat acest gen de moară) o instalație de mare randament care a știut valorifica eficient volumul superior de apă al Râului Mare.

Ciuturile de mari dimensiuni ale morii

Vedere generală

MOARĂ CU ADMISIE INFERIOARĂ – DĂBÂCA

Moara cu admisie inferioară de la *Dăbâca*, construită în anul 1848, este primul monument adus și remontat în cadrul Muzeului Astra în 1963 – 1964.

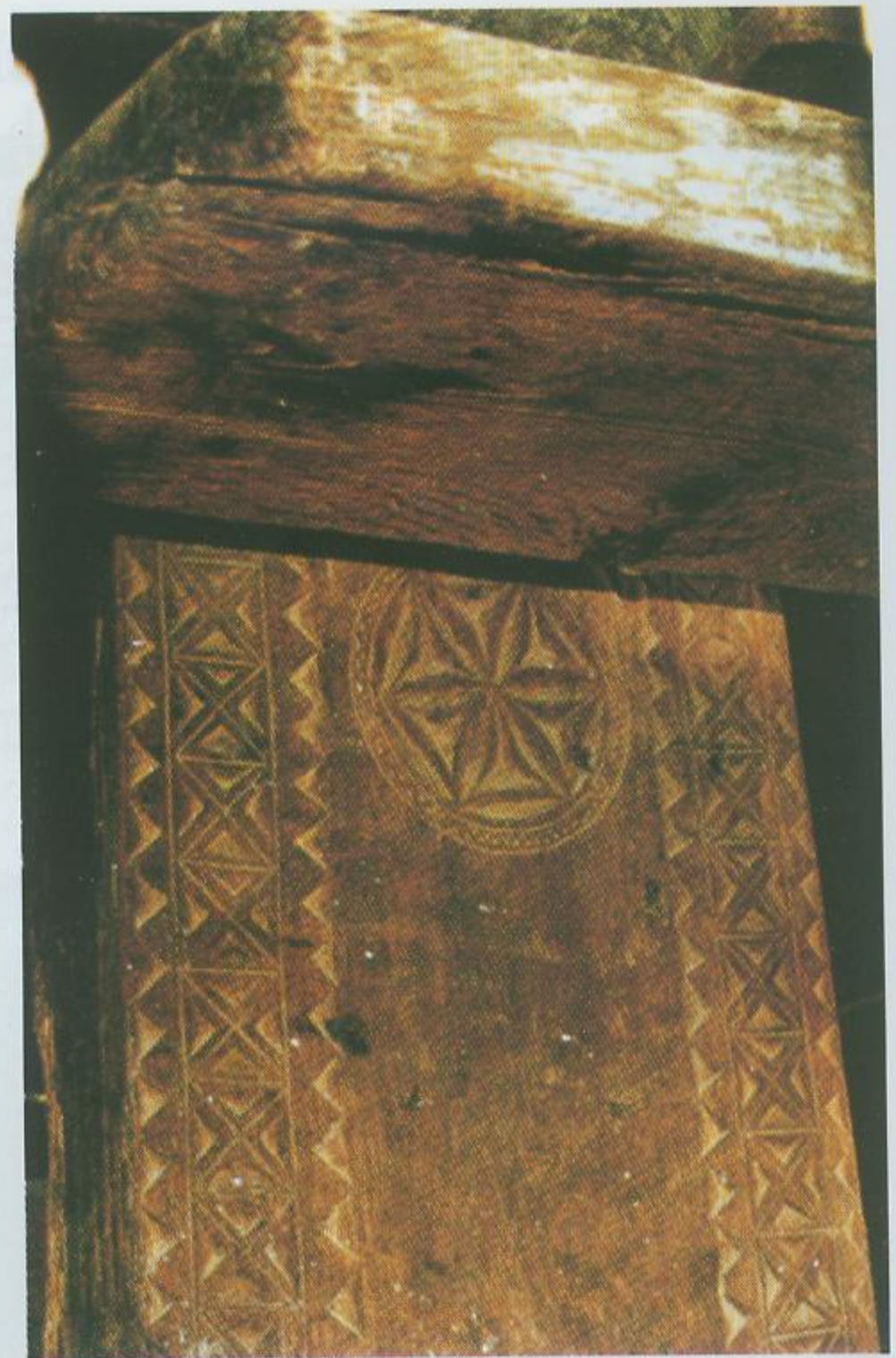
Construcția este așezată pe o fundație de piatră și are pereții din bârne de stejar. Acoperișul, în patru ape, este învelit cu șindrilă. Construcția prezintă două încăperi: moara propriu-zisă și camera de locuit, care este tencuită în interior.

Instalația de măcinat este formată dintr-o pereche de pietre de 102 cm. diametru fiecare, puse în mișcare de o roată hidraulică cu *aripi* cu admisie inferioară. Mișcarea sa transmite prin intermediul unui sistem de două roți dințate care transformă rotirea fusului orizontal în mișcarea fusului pietrelor, așezat vertical. Instalația este susținută de un jug de stejar masiv, format din

patru *tâlponi*, patru *ușciori* și *fruntariu*. Pe cei doi *ușciori* din față și pe *fruntariu* se găsește o decorație sculptată cu chenare în linii orizontale, dinte de lup, triunghiuri, cruci piezșe, brăduțul, rozeta, petale (în discuri cu crescături semicirculare); pe *ușciori*: șiruri de zigzag pe motivul triunghiului. Tot aici

și data construirii, 1848, precum și inscripția cu litere chirilice: „Pătru al Barbului Dumitru a Barbului au făcut moara cu Kostandin”.

Detalii ornamentale pe uşciorii din faţă

Aspecte din locuinţa morii

MOARĂ CU ADMISIE SUPERIOARĂ – ALMAȘ-SĂLIȘTE

Vedere generală moară

Adusă și reconstruită în muzeul sibian în anul 1967, face parte din rândul morilor cu roată hidraulică verticală, cu admisie superioară. Este construită din bârne de stejar, încheiate la capete în cheutori. Pereții sunt netencuiți, iar acoperișul din ferigă și paie este construit în patru ape.

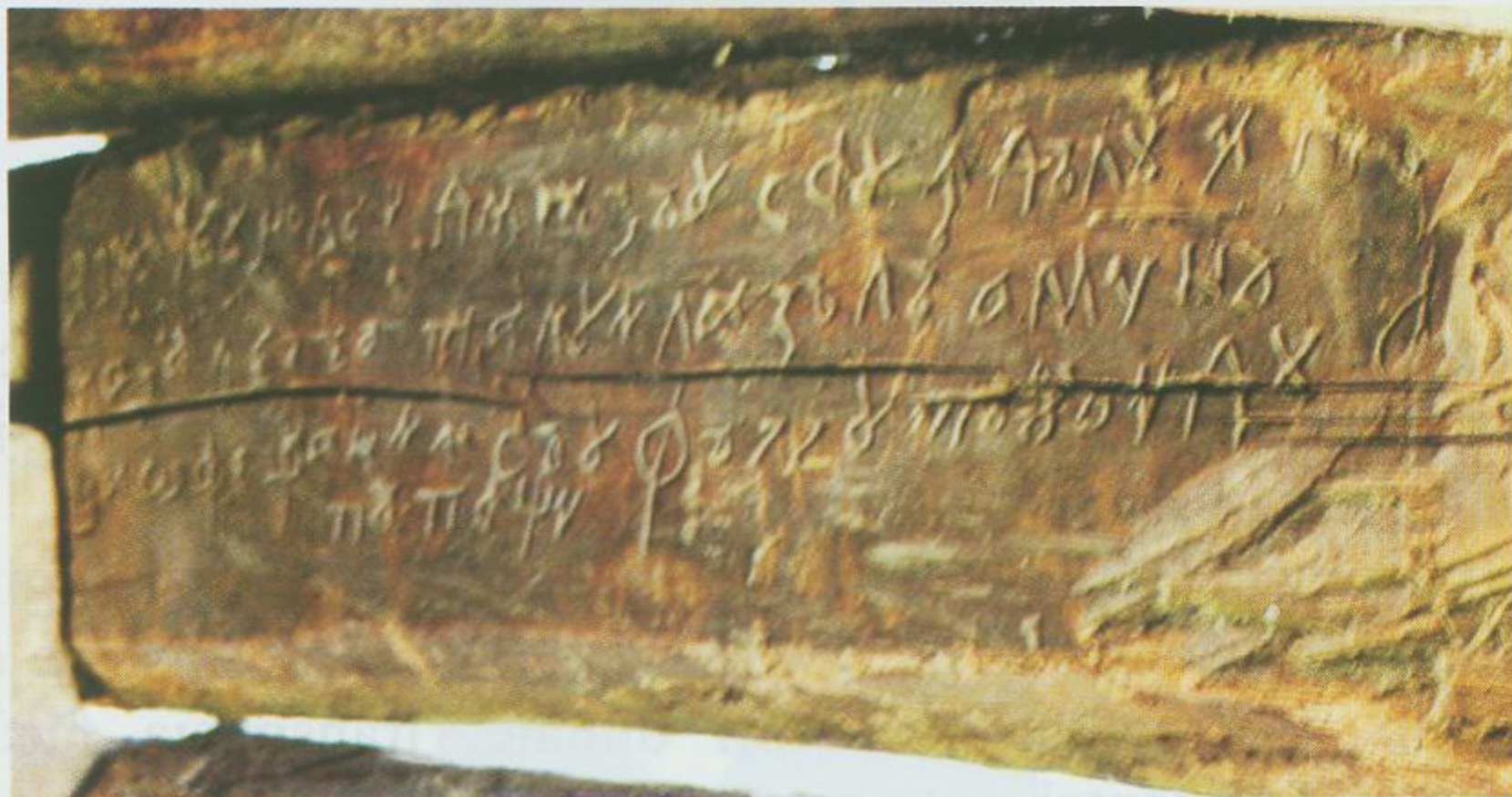
Instalația de măcinat se compune din două pietre masive, mărginite de *veșcă*, piatra alergătoare este acționată de un fus vertical a cărui mișcare de rotire este multiplicată prin intermediul unei roți dințate, transmisia făcându-se prin intermediul unui fus orizontal, acționat de roata hidraulică. Apa, care acționează roata hidraulică, este condusă printr-un jgheab de scânduri suspendat pe piloni.

Instalația hidrolică a morii

Detaliu îmbinare în *cheutori*

Inscripție chirilică pe o grindă din interiorul morii

COMPLEX DE INDUSTRII ȚĂRĂNEȘTI

Complexul hidraulic de la *Tomești* reprezintă o etapă superioară a dezvoltării tehnicii populare românești prin asocierea mai multor instalații hidraulice, având diferite funcții dar acționate de aceeași sursă energetică fiind unul dintre cele mai complexe obiective ale Muzeului „Astra”.

Instalația joagărilor

Complexul se compune din cinci instalații diferite, dispuse pe două nivele: în partea inferioară piua de semințe și polizorul, iar în cea superioară *firezul (joagărul)*, circularul și melița. Tot complexul este acoperit de o construcție simplă realizată dintr-un schelet de bârne, având peretele dinspre roata de apă închis cu scânduri. Acoperișul, în două ape, este de asemenea învelit în scânduri.

Instalația cea mai importantă, la complexul de industrii de la Tomești, este înlocuirea roții de tip *vultur* tradițională la astfel de instalații, cu una de un diametru de peste 2 m. cu aducțiune superioară care valorifică potențialul scăzut al cursului de apă, cu debit insuficient și viteză mică de curgere prin exploatarea inteligentă atât a vitezei cinetice (de curgere a apei) cât și a celei potențiale (rezultată din căderea și acumularea apei în cupele roții).

Viteza lentă de învârtire a roții, datorată diametrului ei mare, este amplificată prin introducerea în structura sistemului de transmisie a unor angrenaje de roți dințate și roți acționate prin curele de transmisie, care amplifică viteza inițială, odată cu transmiterea ei la diversele mecanisme pe care le acționează.

1. Dintre aceste mecanisme cel mai important, atât economic cât și ca ingeniozitate constructivă este principala instalație, *joagărul*. Construit pe principiul bielea-manivelă, acesta prezintă o particularitate tehnică aparte: sistemul de tractare în avans a *carului* mobil pe care se fixează bușteanul de tăiat, este realizat pe principiul axei cu crimalieră (o grindă dințată angrenată de o roată cu spițe dispusă orizontal, identică cu *crângul* morilor de apă).

2. Pentru prelucrarea lemnului, prin tăiere transversală (bușteni) sau longitudinală (scânduri) complexul dispune de un *circular*, punerea lui în funcțiune fiind asigurată prin sistemul de transmisie prin curea, dispusă în plan vertical.

Meliță mecanică

Zdrobitor de semințe

3. El este mobil, se poate demonta și poate fi înlocuit, în sezonul de prelucrare a cânepei, cu *melița*. Aceasta este un mecanism original, constând din două roți dispuse în linie pe același ax, ale căror palete lovesc mânușile de cânepă așezate pe masa din fața roților, fragmentând tulpina vegetală prin împingere treptată a mânușilor spre roată.

4. *Zdrobitoarea de semințe* aparține tipologic piuelor cu săgeți, acționate prin intermediul axelor cu came, într-o cădere alternativă în cele două piue în care se introduc semințele. Capătul axelor cu came este prevăzut cu o volută, pe care se instalează cureaua de transmisie, ce îl unește cu roata hidraulică.

5. *Polizorul* funcționează pe același principiu al curelei de transmisie, accelerarea vitezei realizându-se prin diferențe de diametre a roților volante.

GOSPODĂRIE – ATELIER DE SPĂTAR

Gospodăria de spătar din *Râșculița*, datând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a fost adusă și montată în Muzeul „Astra” în anul 1971.

Ea se compune din: casa de locuit, șura cu două grajduri, cotețul de oi și de porci, cuptorul de copt pâinea și fântâna. Curtea este împrejmuită cu un gard de nuiele, acoperit cu jneapăn.

Casa de locuit este construită pe un soclu de piatră și are două încăperi la nivelul superior, fiecare cu accesul din pridvorul care se întinde pe toată fațada. Pridvorul este mărginit de o balustradă închisă cu scânduri prinse în cuie de lemn. La nivelul inferior are o singură încăpere săpată în terenul în pantă, ai cărei pereți îi formează soclul din piatră. Ușa de intrare se află în peretele lateral al soclului. Acoperișul înalt, în patru ape este învelit cu paie călcate.

Încăperile de locuit sunt construite din bârne cioplite de stejar și fag. Pereții sunt lipiți cu pământ pe ambele suprafețe și zugrăviți cu var. planșeul este susținut de grinzi masive căptușite cu scânduri, pe care este așezat un strat de pământ bătătorit. Plafonul este din scânduri de fag susținut de grinzi transversale ale căror capete, ieșite în exterior, formează baza *cosoroabei*, grindă longitudinală pe care sunt fixați cu cuie de lemn, căpriorii acoperișului. În interior, pe sub toate grinzile transversale, trece *meștergrinda* care are rol de susținere. Încăperile sunt diferite atât ca mărime, cât și ca funcționalitate.

Cea mare servește ca locuință, unde se desfășoară toate activitățile gospodărești și totodată ca atelier de lucru, iar cea mică are funcție de cămară de alimente și depozit de obiecte casnice și haine.

Casa de locuit are sobă cu *camniță* construită din cahle smălțuite, ornamente în relief, două paturi așezate în colțurile opuse sobei și uși de intrare, în fața cărora se află băncile cu spetează între care, sub fereastră, este așezată masa. La peretele de lângă sobă este așezat *podîșorul*.

Meșterul spătar nu are o încăpere specială desinată confecționării spetelor (componente ale războiului de țesut), acestea se lucrau peste tot, în orice colț al gospodăriei, iarna și pe timp ploios în casă. Materialul lemnos este depozitat în șură unde se crapă cu securea și se taie cu ferăstrăul la dimensiunile necesare. Dinți pentru spete se fac din lemn de corn, pentru cele de bună calitate și din lemn de alun, pentru cele de slabă calitate (se prelucrează mai ușor). Dinți se crapă cu un cuțit special.

În trecut, rișculițancele ieșeau la poartă și în loc de furcă, ca în alte părți, aveau bucăți de lemn din care confecționau dinții pentru spete, care erau apoi fixați cu sfoară subțire de cânepă de vergele lungi și subțiri din stejar.

Procurarea materialelor din pădure, tăierea și pregătirea lor se făceau numai de bărbați iar confecționarea părților componente (dinții) cât și legarea spetelor se făceau în aceeași măsură de bărbați cât și de femei.

În perioada interbelică tot satul făcea spete iar bărbați își desfăceau marfa în toate părțile țării. Din păcate, din cauza comodității dinți de spată au început să se facă în ultima perioadă din alun; produsele și-au pierdut calitatea și cerințele au scăzut corespunzător.

Interior cu spete așezate după

Detaliu arhitectonic, stâlp pridvor

Sobă cu camniță

GOSPODĂRIE – ATELIER DE DOGAR-ROTAR, OBÂRȘA

Gospodăria de dogar-olar, datată din anul 1822, provine din satul *Obârșă* și a fost reconstruită în Muzeul Astra în anul 1971. Ea se compune din casa de locuit, șura cu grajd, cotețul de porci și fântâna. Toate acestea sunt împrejmuite cu gard din nuiele împletite, acoperite cu o streășină din jneapăn.

Casa de locuit, ridicată pe un mic soclu de piatră, este construită din bârne de stejar încheiate la capete în cheutori. Pereții sunt lipiți cu pământ pe ambele suprafețe și zugrăviți cu var alb. Pe toată lungimea fațadei se întinde *târnațul* deschis, mărginit de cinci arcade, susținute de stâlpi, realizate printr-o încheiere meșteșugită a elementelor componente, prinse în cuie de lemn. Acoperișul înalt în patru ape, este acoperit cu paie călcate.

În interior casa are două încăperi, ce comunică între ele printr-o ușă. Accesul în casă se face din târnaț în camera de locuit, din care se trece apoi în încăperea mai mică care are rol de cămară.

Pe peretele dintre camere se află soba cu *camniță* din cahle smălțuite cu motive decorative în relief. Lângă sobă, pe peretele din fundal, se află așezat *podîșorul* (dulap de bucătărie), un pat în fața căruia este o bancă cu spătar. Lângă ușa de intrare este fixat pe perete un *blidar*. Pe pat și mobilier se află produse textile, vase de lut și obiecte de uz casnic.

În cămară se află *hambarul* (ladă mare pentru grâne) vase din lemn pentru depozitat alimente, obiecte de uz casnic, haine.

Șura cu grajd are formă poligonală și este construită din bârne cioplite în cheutori, având acoperișul înalt cu învelitoare din paie călcate. În aceeași tehnică

este construit și cotețul de porci, de formă dreptunghiulară cu un mic târnaț în față.

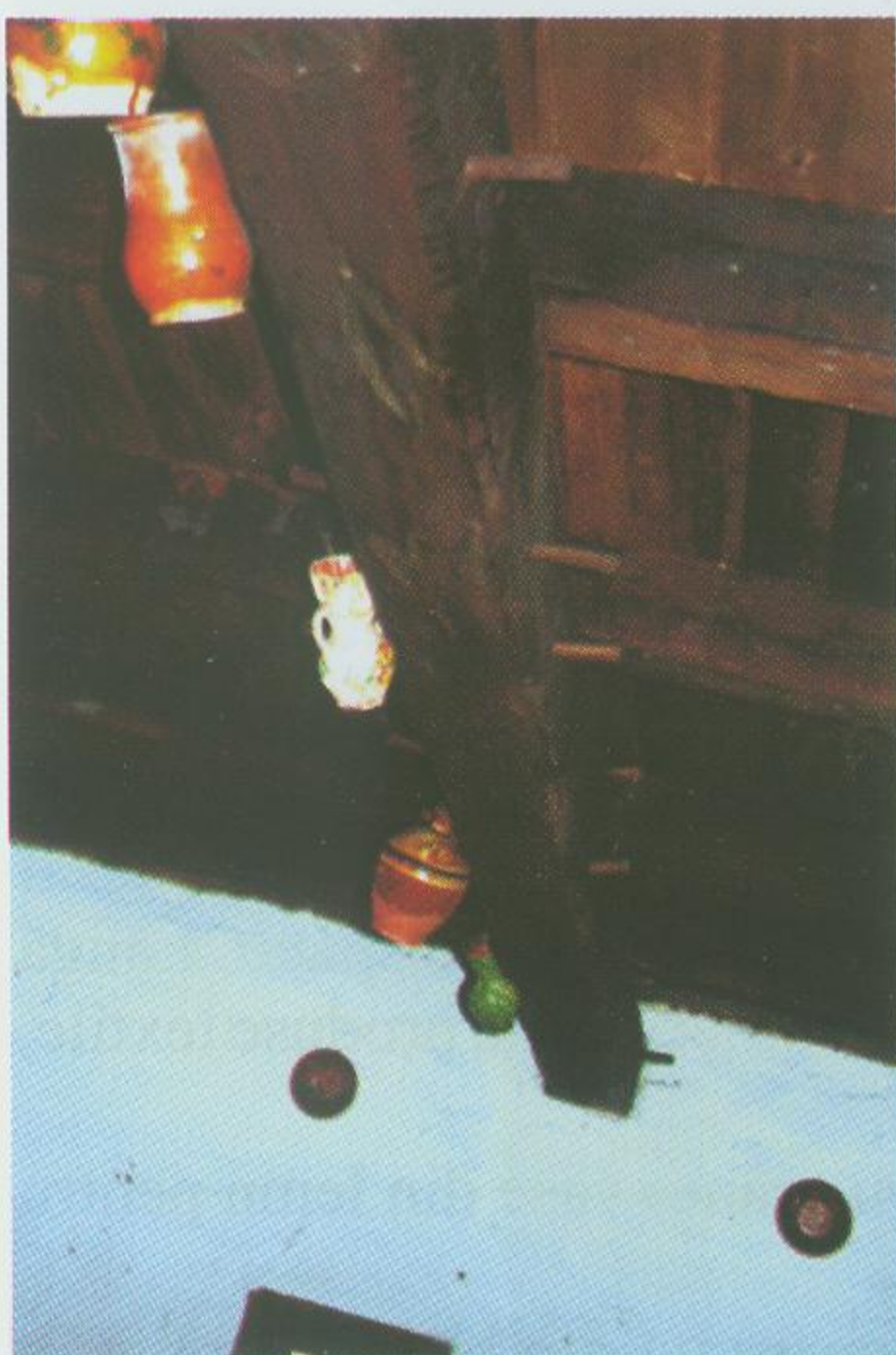
Atelierul, după tradiție neavând construcție proprie, este organizat în șura largă care servește mai mult pentru depozitarea materialelor și uneltelor, lucrul propriu-zis desfășurându-se în aer liber, în curte.

Inventarul uneltelor este bogat și variat. Interesantă este *masa* de tras doage, o instalație doi metri lungime asemenea unui *gilău* enorm în care se geluiesc doagele pe muchie cu ajutorul unui cuțit mobil fixat în *masă*.

Dogarii confecționează vase de lemn de stejar, mai rar din dud, de diferite mărimi, de la zece la cinci sute de litri. Rotarii execută lucrări de reparații și care noi, cu toate părțile componente, care apoi sunt *legate* de fierar.

Șura care era folosită ca atelier

Meșter grindă cu oale

Podîșor

GOSPODĂRIE – ATELIER OLAR – OBÂRȘA

Gospodăria de olar din **Obârșă** reprezintă fidel sub aspect arhitectonic zona Țării Zarandului și a fost transferată la Muzeul „Astra” în anul 1970. În acest obiectiv sunt prezentate caracteristicile tehnologice, morfologice, ornamentale și utilitare ale ceramici populare din acest străvechi centru meșteșugăresc.

Construcțiile care alcătuiesc gospodăria sunt casa cu târnaț (prispă deschisă cu stâlpi) șura cu grajdul pentru oi și cotețul de porci. Toate construcțiile sunt lucrate din bârne de stejar așezate în **cununi** orizontale și încheiate la capete în **cheutori rotunde**.

În tindă este organizat atelierul olarului cu lavița cu două roți, scaunele și polițele de uscat vasele. Camera de locuit are un cuptor de **căhăli** cu unghet și vatră liberă de la care fumul este condus în pod printr-un burlan de lut. În pod, deasupra cuptorului se află un coș de nuiiele lipit cu lut, numit **băbură**, care oprește scânteile și înlătură pericolul unui incendiu.

În curte este construit cuptorul de ars oale de formă tronconică de suprafață, zidit din piatră, cu liant de argilă, fără canale de foc pe vatră, prevăzut cu două guri de foc dispuse simetric.

Ceramica expusă, specifică produselor centrului de ceramică de la Obârșă, este de factură mixtă (smălțuită și nesmlțuită). Vasele se caracterizează prin tradiționalitatea formelor și ornamentelor simple, geometrice, constând din aplicarea cu hume colorate a motivelor, cu cornul sau cu pensula. O nota distinctă de arhaism este prezentă pe toate vasele mari a brâului oalelor. Din procedeele tehnice arhaice ramase până azi este baterea lutului cu **fierul** pe

scăunoc (laviță lată din lemn de fag, foarte solidă) pentru sfărțare și omogenizare.

Atelierul olarului

Grajdul pentru vite și ghizdul fântânii sunt din bârne cioplite și încheiate la capete în cheutori drepte. Acoperișul tuturor construcțiilor este în patru ape, foarte înclinat și au învelitoare din paie călcate. Gardul care împrejmuiește gospodăria este împletit din nuiele, cu streășină din jneapăn.

Soba cu cahle

Dulăpior cu vase

STAURUL ROTUND CU ACOPERIȘ CONIC

Staurul rotund cu acoperiș conic de la *Ludeștii de Sus* este considerat un relict, deoarece se întâlnește numai aici și în afară de cel mutat la Muzeul Astra se mai găsesc doar două asemenea construcții. Este o construcție de bârne care realizează o suprafață aproape circulară din nouă pereți simetrici cu un acoperiș conic susținut de optsprezece căpriori ce se întâlnesc în *vârful staurului* și are o învelitoare de prăștilă. Construcția înfățișează un remarcabil plan arhitectural de tip arhaic.

Interiorul staurului

Această construcție rotundă, în comparație cu cele dreptunghiulare, pe lângă faptul că face o economie importantă lemnoasă, dezvoltă o suprafață adăpostită mult mai mare. Spre exemplu: dacă adăpostul dreptunghiular are

laturile de 6 și 8 m cu o lungime liniară totală a pereților de 28 m realizează o suprafață de 48 m². Staurul arhaic rotund utilizează 22,5 m liniari de bârne și obține o suprafață de 63 m². Construcția rotundă oferă o mai mare rezistență în fața atacurilor jivinelor, oferă rezistență în timp a materialului lemnos în fața vânturilor și zăpezilor. Un alt avantaj este că se folosesc bârne scurte, mai ușor de procurat, prelucrat și transportat. Forma aproape circulară realizează, după cum am arătat, o mai mare suprafață adăpostită cu economie de material. Săpăturile arheologice din Munții Orăștiei demonstrează că aceste construcții rotunde erau des întâlnite încă de pe vremea dacilor, atât sub formă de locașuri de cult (temple) cât și ca locuințe.

Staurul rotund cu acoperiș conic de la Ludești dovedește perenitate și un nivel tehnic superior în construcții.

Mormiți de ogradă cu cruci din zona Ludeștilor, montate lângă **staurul rotund**, evocă astfel, alături de arhaicul adăpost, un alt obicei străvechi al acestui areal – înmormântarea celor decedați în grădina de lângă casă.

Morții din grădină întregeau, în concepția localnicilor, unitatea și permanența gospodăriei în vatra casei, strămoșii erau așezați în pământul neamului, al familiei. Întrezărim în acest obicei, integrat într-o lume întreagă de mituri, ritualuri și simboluri, elemente ale vechilor cosmogonii, care reflectau dialectica vieții și morții, nediferențierea primordială de unde totul provine și de unde totul se întoarce pentru a se regenera.

MOARĂ DIN ROȘCANI

Adusă în Muzeul „Astra” în anul 2000, moara din Roșcani reprezintă un vârf de tehnică, în evoluția morilor de apă țărănești. Este construită pe un soclu de piatră cu pereții din lemn de stejar. Acoperișul, în patru ape, învelit cu șindrilă, este suficient de înalt pentru a adăposti partea superioară a morii, instalațiile de treierat și de cernut făina. Instalația propriuzisă de măcinat este alcătuită din două perechi de pietre de moară puse în funcțiune de două roți hidraulice cu admisie inferioară, de mari dimensiuni, care sunt capabile să valorifice potențialul mare de apă din zonă. În exteriorul morii, acționată printr-o curea de transmisie este montată o piuă de ulei cu 6 săgeți.

Vedere generală a morii din Roșcani

Piuă cu săgeți

Podul morii

GOSPODĂRIE DIN SATUL ALUN, COM. BUNILA

A fost construită la sfârșitul secolului al XVIII – lea. Este alcătuită din „casa mare” și cămară. Cămara este mai retrasă pentru a face loc unui „târnaț” de colț. Casa este construită din bârne rotunde, a căror îmbinare de colț formează adevărate aripi, sub formă de console. Grinzile, mult alungite, susțin tavanele formate din podini, cu grinzișoare profilate și sunt susținute de un meșter grindă străbătut de profile pe toate fețele. Un alt „târnaț” se întinde de-a lungul construcției și este înfundat la un capăt, unde formează „stoborul”. Locuința are un acoperiș cu povârnișuri largi, învelit cu șită. Stâlpii porțiței de la intrarea în „târnaț” sunt decorați cu feston și cu câte o rozetă.

În prezent casa se află în stadiul de conservare și montare la Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „Astra” Sibiu.

Gospodăria din Alun înainte de mutare în muzeu

BISERICA DE LEMN DIN MINTIA sec. XVII

Expunerea, la Muzeul Țăranului Român din București, a Bisericii de lemn din Mintia prezintă o excepție în muzeografia românească. Este expusă exact în starea în care se găsea, fără intervenție din partea specialiștilor, ca și cum nu ar fi vrut să se atingă de „moaștele” unui sfânt. De fapt și sala în care este așezată se numește „MOAȘTE”. Muzeografilor s-au străduit să transforme rezultatul unui abandon (fiind lăsată în stare de părăsire de către săteni) în posibilitatea de lectură a spațiului eclezial.

Zona de pardoseală vopsită în alb, pe care este așezată biserica, sugerează un lințou care adăpostește un „rest” tenace, incoruptibil. Nava dreptunghiulară este prelungită la un capăt de altarul hexagonal, iar la celălalt capăt de un pridvor pentagonal. Forma rezultată e perfect armonioasă.

Lăcașul de cult este înconjurat de toate obiectele liturgice ce au putut fi recuperate. Sunt de asemenea expuse piese de mobilier, xilogravuri pe jumătate putrezite, clopotul bisericii. Există în practica creștină o întreagă operă, o întreagă tehnică de păstrare și expunere a moaștelor: ferecături, inserții în obiecte de evlavie, veșminte care le acoperă, etc. Specialiștii muzeului au urmat sugestiile acestei tehnici când au expus rămășițele lăcașului de la Mintia.

Biserica remontată în sala „moaște” a Muzeului Țăranului Român din București.

Intrarea din naos în altar

Tâmpla bisericii înainte de a fi mutată - fotografie din muzeu

Ușile împărătești - restaurate

Suportul „Sfintei Mese”
- vestigiu roman-

Clopotul bisericii din Mintia
- expus în muzeu-

Obiecte de cult

Strana cântăreților din biserică

Pronaosul bisericii din Mintia

BISERICA SF. NICOLAE DIN SATUL BEJAN

A fost strămutată la Muzeul Țăranului Român în 1992 când a mai primit al doilea hram „Sf. Mina”, patronul comorilor, sugerându-se astfel că această biserică constituie o comoară a muzeului.

Planul bisericii, de veche tradiție, situează construirea lăcașului la sfârșitul secolului al XVII-lea.

Pereții sunt alcătuiți din bârne de stejar, îmbinate la capete în coadă de rândunică, susțin grinzi prelungite, cu rol de console, care asigură o streșină largă. În interior dubloul median al navei se descarcă pe console, a căror formă sugerează influențe ale sculpturii gotice.

Peretele spre altar, după un obicei îndepărtat în trecut, are numai două străpungeri (ușile domnești), ca la biserica de la Muncelu Mic.

Valoarea artistică a acestui monument, rezultă pe de o parte din efectul de umbră și lumină al strșinii largi într-o strânsă relație cu proporțiile arhitecturale de excepție, iar pe de altă parte de ornamentele săpate în lemnul ancadramentelor precum și de pictura interioară de o valoare deosebită.

În ciuda simplității decorativismului arhitectural, execuția aleasă și proporțiile monulentului sunt un remarcabil exemplu de arhitectură populară de cult și reprezintă o piesă care îmbogățește în mod considerabil patrimoniul artei naționale române

Detalii arhitectonice

BISERICA DIN SATUL LUNCA sec XVII

Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din satul Lunca, comuna Baia de Criș, achiziționată de Muzeul Țăranului Român în anul 1991, nu a fost transportată la București, ci a fost lăsată în locul ei de baștină și păstrată „in situ”. Construcția datează de la sfârșitul secolului XVII și a fost sfințită la 1700 de către mitropolitul Athanasie Anghel. Tradiția o consideră a fi construită la Mesteacăn, unde în interiorul ei s-au adunat răsculații, în octombrie 1784. După răscoală a fost mutată la Țebea, de unde prin 1820, lăcașul a fost cumpărat de luncani.

Este compusă din trei încăperi, așezate în prelungire: pronaos, naos și altar. Pereții sunt construiți din bârne groase de stejar cioplite și îmbinate în coadă de rândunică, în interior căptușiți cu scândură de brad. Acoperișul este învelit cu șiță. Turla, cu foișor închis, pleacă din bază pătrată și se termină cu o fleșă ascuțită, acoperită cu șindrila.

Lemnul stejarului păstrează un prețios decor sculptat al ancadramentelor ușilor cu motive geometrice al simbolului solar, izvodul alveolar și al șarpelui. Consolele, masive, coboară într-o succesiune de creștături în unghi drept ce se sfârșesc într-un profil curb ce sugerează „capul de cal”.

Pictura, care a fost realizată în anul 1829, de către Nicolae de la Lupșa Mare, este într-un grad avansat de deteriorare, mai ales în pronaos. Centrul naosului este marcat de trei medalioane în care sunt înfățișați Sfântul Duh, Maica Domnului Oranta și Iisus Atotputernicul, medalioane cu sfinții apostoli și proroci și scene din ciclul cristologic. Catapeteazma, în partea superioară, are reprezentată Răstignirea lui Iisus și Iisus Tronând. Deasupra ușii naosului Arhanghelul Mihail cu imagini, în dreapta și stânga, din Ciclul Patimilor.

Arhanghelul Mihail, detaliu, sec. XVIII

GOSPODĂRIE CU „OCOL ÎNTĂRIT”, CÂMPU LUI NEAG, sec XIX

Sub poalele Retezatului, la capătul vestic al depresiunii Petroșani, se află Câmpul lui Neag. Monumentul, adus la Muzeul Satului în anul 1957, ilustrează un tip arhaic de gospodărie - "cu ocol întărit"- specific pentru o existență economică predominant pastorală. Înscriindu-se în sistemul tradițional de construcție, cu pereții din "cununi" de bârne rotunde de brad și învelitoare de șindrilă, această gospodărie, din anul 1800, unește într-o singură incintă, casa, adăposturile pentru animale și unelte, cămări pentru haine și alimente.

În planul casei se disting două încăperi și prispa parțială, având intrări separate. În camera mai mare se află vatra cu "căloniu", așezată în colțul foemat de peretele median și cel longitudinal, din spatele casei. Vatra, înălțată circa 0.30 m de la sol, are deasupra un coș piramidal din nuiele împletite și lipite cu lut. În apropierea vetrei sunt așezate patul cu o bancă cu spătar, o laviță și o masă dreptunghiulară. Cuierele pentru cance ("fogașe") și un dulap pentru vase completează piesele de mobilier.

În cea de-a doua încăpere, transformată din cămară în cameră de oaspeți, sunt dispuse, după reguli ale zonei, un pat, bănci, laviță și masă înaltă. S-au păstrat, de asemenea, culmile pentru haine.

Inventarul gospodăresc cuprinde vase din lemn pentru lapte și apă, sărărițe, căuce și vase de lut.

Textilele de casă- lepedee de cânepă, țoluri de lână, ștergare de icoană- înviorează cadrul interior de locuire.

Gospodăria cu ocol întărit din Cîmpu lui Neag

CASĂ DE PIATRĂ DIN ȘEREL, sec.XIX

000 Construită din piatră de stâncă lipită cu lut și cu acoperiș din "jipi" (snopi) de paie de secară, ea are în plan o singură încăpere cu târnaț la fațadă încadrat de de 4 stâlpi. În dreapta, pe sub târnațul ridicat, ca și întreaga casă, de la nivelul solului cu peste 1 m, se face intrarea în pivnița unde se păstrau cada cu varză și diferite buți și vase ce trebuiau ținute la răcoare. Tot din târnaț se poate pătrunde printr-o deschizătură în podul casei, unde se păstrau produsele ce trebuiau conservate prin fum (carnea, slănina etc.).

Podeaua este din pământ bătătorit- atât pentru târnaț cât și pentru jumătate din suprafața casei, cealaltă jumătate fiind podită cu scânduri. Ferestrele mici, fixate în cadru de lemn, plasate pe cele 4 laturi ale casei, dau foarte puțină lumină.

Organizarea interiorului atrage atenția în primul rând prin sistemul de încălzire format din vatră liberă și cuptor pentru copt pâinea plasat în partea dreaptă, la peretele din spatele casei. El are un coș împletit din nuiele lipite cu lut ce este susținut de o corlată încastrată în pereți și suspendată de grindă cu un stâlp. Lada de zestre și patul- aflate în continuarea sistemului de încălzire lângă peretele din spate-, lavițele făcute din scânduri groase, leagănul, cuierul pentru vase, masa joasă și scăunelele întregesc sumarul mobilier aflat în încăpere.

Casa din Șerel - Hațeg, reconstruită la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” din București.

XIX GOSPODĂRIE DIN CLOPOTIVA

CÂMPULUI NEAG, sec XIX

Gospodăria compusă din casă, șură și cotețe a fost adusă în anul 2000 la Muzeul Satului - București, din Țara Hațegului, satul Clopotiva, zonă situată într-una din cele mai mari depresiuni intramontane, la poalele masivului Retezat.

Arhitectura casei din Muzeu se înscrie în cea general românească, construită cu două niveluri. Partea de jos este ridicată din piatră, iar etajul din lemn. Planul cuprinde două încăperi la parter, dintre care una este bucătăria de vară și cealaltă cămară de alimente, iar la nivelul superior două încăperi, cu intrări separate din târnaț. Acoperișul înalt are învelitoare din țiglă. Interiorul este sobru. În bucătărie este construit un cuptor impresionant, cu horn care se înalță până peste acoperiș. În camera de oaspeți, neîncălzită și în camera de locuit, încălzită cu o sobă de fontă, mobilierul este simplu, compus din câte două paturi, lavițe, masă și scaune. Pe perete este așezat în fiecare cameră câte un podișor pentru vase.

Gospodăria adusă la Muzeul Satului - București din Clopotiva

BIBLIOGRAFIE

1. Ghidul Muzeului Astra
2. Ghidul Muzeului Tăranului Român-„Moaște”, pag. 152
3. Sargeția XIII - 1977- Lucia Apolzan, „Platforma Luncanilor”, pag 487
4. Sargeția V -1968 – Valeriu Butură – „Construcții și instalații țărănești din județul Hunedoara” în secția în aer liber al Muzeului etnografic în aer liber al Transilvaniei în Cluj, pag.519
- Cornel Irimie – „Tipuri tradiționale de instalații tehnice populare în zonele sudice ale fostei regiuni Hunedoara”, pag. 531
5. Cibinium – 1967-1968, Herbert Hoffmann, „O formă inedită de teasc de ulei”, pag. 337
6. Cibinium – 1974-1978, Corneliu Bucur, „Evoluție și tehnologie în sistematica instalațiilor tradiționale din România”, planșa IV-3.3.2.5.
7. Cibinium – 1979-1983, Ștefan Palada, „Prezentarea în Muzeul tehnicii Populare a meșteșugurilor și industriilor de exploatare și prelucrare a lemnului”, pag. 363
8. Cibinium – 1969-1973, Ștefan Palada, „Instalații complexe și complexe de industrie țărănească”, pag 157
9. Saegeția IV -1966, Valeriu Butură, „Contribuții la studiul instalațiilor tehnice țărănești din regiunea Hunedoara, pag. 211-226
10. Dicționar de Artă Populara, Georgeta Stoica, Paul Petrescu, Ed. Enciclopedică București 1997

***Lista obiectivelor cercetate și fotografiate la
Muzeul Național „Astra” Sibiu***

- 1 . Gospodărie pastorală cu „colnă” de la Câmpu lui Neag ;
- 2 . Gospodărie de oloier, cu piuă cu săgeți, manuală, Livada ;
- 3 . Uelniță cu piuă acționată cu piciorul , Nădăjdia ;
- 4 . Uelniță acționată cu tracțiune animală, Grid ;
- 5 . Teasc de ulei cu roată frontală, acționat cu piciorul, Băiești ;
- 6 . Uelniță cu piuă cu săgeți, hidraulică, Ohaba ;
- 7 . Cămară de alimente, Cerbia ;
- 8 . Moară cu două ciuturi și angrenaj de transmisie, Râu de Mori ;
- 9 . Moară cu admisie inferioară, Dăbâca ;
- 10 . Moară cu admisie superioară, Almaș Săliște ;
- 11 . Complex de industrii țărănești, Tomești ;
- 12 . Gospodărie, atelier de spătar, Râșculița ;
- 13 . Gospodărie, atelier de dogar – rotar, Obârșa ;
- 14 . Gospodărie, atelier olar, Obârșa ;
- 15 . Staur poligonal, Ludeștii de Sus ;
- 16 . Moară hidraulică cu elevator, Roșcani ;
- 17 . Gospodărie din Pădureni, Alun ;
- 18 . Teasc ulei – în pavilion - , Luncoiu ;
- 19 . Teasc ulei – în pavilion - , Păucinești ;
- 20 . Grup cu trei cruci – Morminți de ogradă – Ludeștii de sus .

***Lista obiectivelor cercetate și fotografiate la
Muzeul Țăranului Român***

1. Biserica de lemn din Mintia ;
2. Biserica Sf. Nicolae din Bejan ;
3. Biserica de lemn din satul Lunca.

***Lista obiectivelor cercetate și fotografiate la
Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, București***

1. Gospodărie cu ocol întărit din Câmpu lui Neag;
2. Casă de piatră din Șerel;
3. Gospodărie din Clopotiva.

